AUST-AGDER MUSEUM OG ARKIV IKS

Til styre- og varamedlemmer
Aust-Agder museum og arkiv IKS

INNKALLING OG SAKSLISTE TIL STYREMØTE FOR AUST-AGDER MUSEUM OG ARKIV IKS

Varamedlemmer møter kun etter nærmere innkalling.

Dato: 14.10.2021
Sted: Evjemoen
Tid: 11:00 – 15:00

I løpet av dagen vil det bli gitt en omvisning i seltrallageret på Evjemoen.

Saksliste:

Sak 16/21 Godkjenning av innkalling og saksliste

Sak 17/21 Informasjon fra direktør og styreleder

Sak 18/21 Saker til orientering:
- Presentasjon av besøkstall AAma hittil i år
- Revisjon av AAma`s strategiplan
- NRK-innslag om KUBEN 7.9.21
- Ønske om ny arealdisponering i Hasseldalen
- Framdrift arkeologiutstillingen
- Ekstraordinær bevilgning fra KUD – immateriell dokumentasjon
- Søknad FK lønnsgaranti ny medarbeider Bygningsvernsenteret
- Påbegynt strategiarbeid/-plan AAma
- Deltakelse fellesmøtet i Kristiansand for museene og arkivene i Agder 27.10.
- Geofysiske undersøkelser – Hylestad stavkirke
- FVN – billedarkiv
- Bistand båtutstilling Hasseldalen – privat utstilling
- Ny arkivlov
- Lønnsoppgjøret 2021

Sak 19/21 Tertialrapport 2. tertial 2021

Sak 20/21 Olav H. Bjørgum – ønske om permanent utstilling av hans billedkunst i Setesdal

Sak 21/21 Behov for større arealer til kontorer og utstillinger i hovedbygningen på Rysstad

Sak 22/21 Eventuelt
- Styrets arbeidsform, evaluering

BEHANDLENDE ORGAN: Styret AAma-IKS	MØTEDATO: 14.10.2021	SAK NR.: 16/21
SAKSBEHANDLER: Jan Ledang		

Godkjenning av innkalling og saksliste

Styret tilrådes å gjøre følgende vedtak:

Innkalling og saksliste godkjennes.

BEHANDLENDE ORGAN: Styret AAma-IKS	**MØTEDATO:** 14.10.2021	**SAK NR.:** 17/21
SAKSBEHANDLER: Jan Ledang / Torunn Ostad		

Informasjon fra direktør og styreleder

Styret tilrådes å gjøre følgende vedtak:

Informasjon fra direktør og styreleder tas til etterretning.

BEHANDLENDE ORGAN: Styret AAma-IKS	MØTEDATO: 14.10.2021	SAK NR.: 18/21
SAKSBEHANDLER: Jan Ledang		

Saker til orientering:

- Presentasjon av besøkstall for AAma hittil i år
- Revisjon av AAma`s strategiplan
- NRK-innslag om KUBEN 7.9.21
- Ønske om ny arealdisponering i Hasseldalen
- Framdrift arkeologiutstillingen
- Ekstraordinær bevilgning fra KUD – immateriell dokumentasjon
- Søknad FK lønnsgaranti ny medarbeider Bygningsvernsenteret
- Påbegynt strategiarbeid/-plan AAma
- Deltakelse fellesmøtet i Kristiansand for museene og arkivene i Agder 27.10.21.
- Geofysiske undersøkelser – Hylestad stavkirke
- FVN – billedarkiv
- Bistand båtutstilling Hasseldalen – pivat utstilling
- Lønnsoppgjøret 2021

Styret tilrådes å gjøre følgende vedtak:

Sakene tas til orientering.

BEHANDLENDE ORGAN: Styret AAma-IKS	**MØTEDATO:** 14.10.2021	**SAK NR.:** 19/21
SAKSBEHANDLER: Rune Hølleland		

Tertialrapport 2. tertial 2021

Vedlagt følger driftsregnskap og investeringsregnskap for 2. tertial 2021.

Tertialoppgjøret viser et overskudd på kr 4 461 454.

Det er knyttet kommentarer til tertialregnskapet gjennom noter som følger som vedlegg til tertialoppgjøret.

Styret tilrådes å gjøre følgende vedtak:

Styret tar tertialrapport pr. 2. tertial 2021 til etterretning.

Driftsregnskap

	Note	Regnskap 1.1.-31.08.21	Budsjett 2 021	%-forbruk	Regnskap 1.1.-31.08.20
DRIFTSINNTEKTER					
Brukerbetalinger	1	1 548 867	2 295 600	67,47 %	1 477 113
Salgs- og leieinntekter	2	2 555 423	5 664 800	45,11 %	2 730 777
Overføringer med krav til motytelser	3	7 059 323	9 723 400	72,60 %	7 360 195
Statlige overføringer	4	16 706 000	24 355 000	68,59 %	17 016 000
Andre overføringer	5	19 320 391	29 061 900	66,48 %	19 231 850
Sum driftsinntekter (A)		**47 190 004**	**71 100 700**		**47 815 935**
DRIFTSUTGIFTER					
Lønn inkl. sosiale utgifter	6	26 222 558	43 353 300	60,49 %	26 105 537
Kjøp av varer og tjenester	7	9 034 202	17 628 200	51,25 %	8 711 826
Overføringer	8	452 071	761 000	59,40 %	453 291
Kalkulatoriske avskrivninger		6 533 000	10 000 000	65,33 %	6 533 000
Sum driftsutgifter (B)		**42 241 831**	**71 742 500**		**41 803 654**
Brutto driftsresultat (C)=(A-B)		**4 948 173**	**-641 800**		**6 012 281**
EKSTERNE FINANSTRANSAKSJONER					
Finansposter					
Renteinntekter og utbytte	9	152 166	234 000	65,03 %	321 620
Renteutgifter, provisjon og andre finansutgifter		-9 299		0,00 %	-2 538
Konserninterne renteutgifter	10	-2 664 876	-4 420 600	60,28 %	-3 084 115
Konserninterne avdrag	11	-4 497 710	-6 864 300	65,52 %	-4 570 710
Resultat ekst.finanstransaksjoner (D)		**-7 019 719**	**-11 050 900**		**-7 335 743**
Motpost kalkulatoriske avskrivninger (E)		-6 533 000	-10 000 000	65,33 %	-6 533 000
Ordinært resultat (F)=(C+D-E)		**4 461 454**	**-1 692 700**		**5 209 538**
INTERNE FINANSTRANSAKSJONER					
Bruk av avsetninger					
Bruk av tidl. års regnskapsmessig mindreforbruk	12	0	0	100,00 %	2 106 979
Bruk av disposisjonsfond		0	1 100 000	0,00 %	456 600
Bruk av bundne fond		0	778 000	0,00 %	449 000
Sum bruk av avsetninger (G)		**0**	**1 878 000**		**3 012 579**
Avsetninger					
Overført til investeringsregnskapet	13	0	129 000	0,00 %	128 543
Avsetninger disposisjonsfond	14	0	34 300	0,00 %	2 135 479
Avsetninger til bundne ford		0	22 000	0,00 %	457 152
Sum avsetninger (H)		**0**	**185 300**		**2 721 174**
Regnskapsmessig resultat =(F+G-H)		**4 461 454**	**0**		**5 500 943**

Investeringsregnskap

	Note	Regnskap 1.1.-31.08.21	Budsjett 2 021	%-forbruk	Regnskap 1.1.-31.08.20
FINANSIERINGSBEHOV					
INNTEKTER					
Salg av driftsmidler og fast eiendom	21	0	-	0,00 %	0
Overføringer med krav til motytelse		0	-	0,00 %	0
Statlige overføringer		0	-	0,00 %	0
Andre overføringer		-275 000	-100 000	275,00 %	0
Overføringer fra kommune/fylkeskommune			-500 000	0,00 %	
Sum inntekter		**-275 000**	**-600 000**		**0**
UTGIFTER					
Lønn inkl. sosiale utgifter	22	0	-		0
Kjøp av varer og tjenester	22	2 542 263	6 600 000	38,52 %	953 460
Overføringer		0	-		0
Sum utgifter		**2 542 263**	**6 600 000**		**953 460**
FINANSIERINGSTRANSAKSJONER					
Avdragsutgifter		0	-	0,00 %	0
Kjøp av aksjer og andeler		0	129 000	0,00 %	126 623
Avsetninger til bundne fond		0	-	0,00 %	0
Sum finansieringstransaksjoner		**0**	**129 000**		**126 623**
Finansieringsbehov		**-2 267 263**	**-6 129 000**		**-1 080 083**
FINANSIERING					
Bruk av lån		0	608 000	0,00 %	0
Salg av aksjer og andeler		0	-	0,00 %	0
Bruk av tidligere års udisponert		0		0,00 %	0
Overføringer fra driftsregnskapet	23	0	129 000	0,00 %	126 623
Bruk av disposisjonsfond		0	2 550 000	0,00 %	953 460
Bruk av bundne investeringsfond	24	112 748	2 842 000	0,00 %	0
Sum finansiering		**112 748**	**6 129 000**		**1 080 083**
Udisponert			-		
Udekket		-2 154 515			0

Vedlagte regnskapsoppstilling viser et overskudd pr. 2. tertial 2021 på kr . 4.461.454.

Kommentarer til regnskapslinjene i driftsregnskapet:

Note 1 - Brukerbetalinger:
Brukerbetalinger er periodisert slik at inntektsført pr. 31.08 utgjør 2/3 del av utfakturert for året. Blir på årsbasis noe høyere enn budsjettert p.g.a. økt antall hyllemeter.

Note 2 - Salgs- og leieinntekter:
Salgs- og billettinntekter er mye lavere enn budsjettert, men på nivå med fjoråret. Koronasituasjon og uvanlig fint vær i sommer er noe av årsaken, men høsten har startet godt slik at det er håp om bedring i.h.h.t. budsjett.

Note 3 - Overføringer med krav til motytelser
Dette består hovedsakelig av refusjon fra kommunene til dekning av låneutgifter i forbindelse med bygg Langsæ, refunderte sykepenger og refusjon momskompensasjon. Her ligger vi litt over budsjett noe som skyldes at mottatte sykepenger er høyere en budsjettert.
Refusjon til dekning av låneutgifter er periodisert og utgjør 2/3 av budsjett.

Note 4 - Statlige overføringer
Statlige overføringer er periodisert og ugjør 2/3 del av årets budsjett. Det er mottatt kr. 350` i i koronastøtte og kr. 129` i ekstra tilskudd fra staten.

Note 5 - Andre overføringer
Dette er hovedsakelig tilskudd fra eierkommunene. Disse er periodisert og utgjør 2/3 del av årets budsjett.

Note 6 - Lønn inkl. sosiale utgifter
Bokførte lønnsutgifter er lavere enn 2/3 deler av budsjettet..
Dette henger sammen med feriepengemåneden, og at lønnsutgiften pr. 31/8 vil utgjøre ca. 7/11 delerav årsbudsjettet. Frem til 31/8 har det vært noen vakante stillinger i påvente av at nytilsatte begynner i jobb.
Det er lagt inn kr. 350` i økte lønnskostnader i.h.h.t. lønnsoppgjøret pr. 31/8.

Note 7 - Kjøp av varer og tjenester
Kjøp av varer og tjenester er ca. 2,7 mill. lavere enn 2/3 del av årsbudsjettet.
Dette henger sammen med at utgiftene ikke påløper jevnt gjennom året.
Noen utbedringsprosjekter er forsinket slik at kostnadene vil påløpe i slutten av året.
Som i 2020 er det en betydelig reduksjon i kostnader til innkjøp, kurs, reise og reklame.
Mye av dette skyldes koronasituasjonen.

Note 8 - Overføringer
Dette er periodiserte utbetalinger av bidrag til småmuseene, prosjekter og momskompensasjon.
Kosnadene er noe lavere enn 2/3 del av årsbudsjettet pr. 31/8.

Note 9 - Renteinntekter og utbytte
Bokført beløp er faktiske opptjente renteinntekter pr. 31.08. Rentenivået er fortsatt lavt.

Note 10 - Konserninterne renteutgifter

Rentene ugjør ca. 2/3 del av årets budsjetterte utgift og synes rimelig.
Konserninterne renter er periodisert pr. 31.08.

Mottatt bidrag fra kommunene til dekning av renter og avdrag til bygget på Langsæ er periodisert slik at 2/3 del av kr. 8 621 000 er inntektsført pr. 31.08.. Jfr. note 3 ovenfor.

Note 11 - Konserninterne avdrag
Avdrag er periodisert og utgjør ca. 2/3 del av årets budsjetterte utgift og synes rimelig.

Note 12 - Bruk av disposisjonsfond
Det er budsjettert med bruk av ca. 1,1 mill fra disposisjonsfond til vedlikehold bygninger og innkjøp av nytt utstyr. Det ventes med inntektsføring fra disposisjonsfond til utgiften er bokført.

Note 13 - Overført til investeringsregnskapet
EK-innskudd i KLP er ikke gjennomført pr. 31.08. og overføring til invest.regnskapet til finansiering av dette gjøres ikke før til årsoppgjøret.

Note 14 - Avsetninger disposisjonsfond
Det er budsjettert med avsetning til disposisjon med kr 34 300 til fremtidig anskaffelse av inventar/utstyr til nytt lager. Det ver ikke brukt noe pr. 31.08.

Kommentarer til regnskapslinjene i investeringsregnskapet:

Note 21 - Salg driftsmidler
Det er ikke solgt driftsmidler i perioden.

Note 22 - Kjøp av varer og tjenester
Kjøp av varer og tjenester fordeler seg på følgende prosjekter:

Arkeologiutstilling,	1 844 000
Beverens reise	207 300
Sentrallageret Evje	128 000
Guide-system Grimstad	137 000
Monter for Ibsenfrakk	57 000
Skanner Arkivavdelingen	105 200
Diverse mindre aktiv.	64 000
Sum utgifter	2 542 500

Note 23 - Overføringer fra driftsregnskapet
Vil bli gjennomført når faktura fra KLP er blitt bokført, i årsoppgjøret.,
Jfr note 13 ovenfor.

Note 24 - Bruk av bundne investeringsfond
Dette er finansiering av utgifter til Beverens Reise.

BEHANDLENDE ORGAN: Styret AAma-IKS	**MØTEDATO:** 14.10.2021	**SAK NR.:** 20/21
SAKSBEHANDLER: Leonhard B. Jansen		

Olav H. Bjørgum – ønske om permanent utstilling av hans billedkunst i Setesdal

Vedlagt følger saksutredning i forbindelse med ovennevnte sak.

Styret tilrådes å gjøre følgende vedtak:

AAma takkar ja til tilbod frå Helga og Gunstein Bjørgum om vederlagsfri overtaking av den kunsten som Olav Bjørgum etterlet seg, og i samsvar med brev av 8. september d.å.

Før overtaking kan finne stad, skal det utformas ein avtale mellom syskena Bjørgum og AAma avd. Setesdalsmuseet, som ivaretek familien sine ønskje, samstundes som nødvendige forbehold frå AAma si side med tanke på oppfylling vert tekne med.

Administrasjonen set i gang førebuing med å utarbeide ein avtale. Frist .1.12.

Til Setesdalsmuseet

Skien, den 8. september 2021

Olav H. Bjørgum – ønske om permanent utstilling av hans billedkunst i Setesdal

Vår far Olav H. Bjørgum døde den 16. november 2020, 86 år gammel. Olav har vært en markert billedkunstner gjennom sitt liv, og han etterlater seg mange kunstverk som vi som hans arvinger nå besitter.

Olav hadde et sterkt ønske om at hans billedkunst ble fremvist i Setesdal i en permanent utstilling, og han var i dialog med dere i Setesdalsmuseet om dette over tid. Som Olavs arvinger ønsker vi å inngå en avtale med dere i Setesdalsmuseet om at museet overtar store deler av de kunstneriske arbeidene hans som vi besitter for at dette skal vises frem i regi av museet i en permanent utstilling. Vi ønsker å overdra de kunstneriske arbeidene vederlagsfritt, men på vilkår for å sikre vårt formål med en slik overdragelse.

Det vi besitter, og som kan inngå i en avtale med dere, omfatter:

- Totalt 161 raderplater med motiver fra Setesdal og andre steder
- Et større antall signerte raderinger, foreløpig opptelt til 155 eksemplarer, men i dette kan det også inngå 2-3 signerte eksemplarer av samme motiv.
- Et større antall raderinger som ikke er signert, foreløpig opptelt til 147 eksemplarer, dog kan også her noen motiver gå igjen.
- Et stort antall signerte litografier, både i storformat og mindre format. Dette utgjør godt over 100 signerte bilder.
- Et større antall tegninger
- Enkelte tresnitt, akvareller, relieffer og andre teknikker.
- Et betydelig antall originalillustrasjoner i scraperboard-teknikk til diverse bokprosjekter samt også Jol i Setesdal (Her inngår bl.a. originalillustrasjoner til Magerøy-serien på 48 illustrasjoner, til Hylestads gards- og ættesoge 1985 med 44 illustrasjoner og tilhørende tekst i kalligrafi, til Valle gards- og ættesoge med 87 illustrasjoner, til Egils Soga med 29 illustrasjoner med mer, herunder et betydelig antall illustrasjoner til Jol I Setesdal.)
- Et ikke ubetydelig antall bøker som er illustrert av Olav, herunder en rekke bøker av Ingeborg Refling Hagen.

Andre ting som også kan inngå i en avtale med Setesdalsmuseet:

- Olavs grafikkpresse ble flittig brukt til å trykke raderingene. Setesdalsmuseet kan overta denne pressa vederlagsfritt dersom museet kan nyttiggjøre seg denne på en måte for å visualisere hvordan denne teknikken ble utøvd. Et arbeidsbord som han brukte når han jobbet med platene kan også overtas av museet.
- Olav har tatt vare på en rekke avisartikler som gjelder utstillinger eller har med organisasjonsarbeid han var involvert i, særlig på Hamar der han hadde en sentral rolle i å fremme kunstnernes interesser. Vi har også et større antall foto som gjelder atelier/arbeid, utstillinger og organisasjonsarbeid. Dette kan overtas av museet dersom det er ønskelig.

Noen kommentarer vedrørende raderplatene:

Olavs raderinger har hatt et opplag som for mange av motivene ligger omkring 30 til 45 eksemplarer pr motiv. Vi har dessverre ikke oversikt over hvor mange eksemplarer Olav har trykket av hvert av disse motivene, og i mangel av andre opplysninger må vi legge til grunn at hele opplaget er trykket av samtlige raderinger. Som nevnt besitter vi flere signerte trykk av hans totale antall raderinger på 161 raderplater, men vi besitter ikke alle. Slik vi ser det, bør det være tillatt å trykke de manglende eksemplarene som skal til for å kunne ha en komplett utstilling av alle hans raderinger. Vår vurdering er at raderplatene har høy kvalitet slik at man vil få gode trykk. Så lenge formålet er å fremvise hans kunstproduksjon gjennom museet, og ikke kommersielt salg, kan vi ikke se noen betenkeligheter med dette. Dog bemerkes at vi ikke har vært i kontakt med kompetente fagmiljøer omkring dette temaet, så det må eventuelt søkes endelig avklart.

Ønske om vilkår for den vederlagsfrie overdragelsen:

For å sikre at vårt formål skal ivaretas gjennom avtalen, ønsker vi at det skal være avtalefestet at vi kan kreve Olavs kunstneriske arbeider tilbakelevert til oss dersom museet ikke har en permanent utstilling slik som forutsatt. Vi ønsker også at det skal inntas en bestemmelse om at museet ikke kan selge eller overdra arbeidene til andre. Detaljene omkring dette kan reguleres nærmere i avtalen.

Endelig ønsker vi også å se hvordan Setesdalsmuseet ser for seg at en permanent utstilling tenkes gjennomført, før vi tar endelig stilling til avtale om dette. Men vi har et sterkt ønske om å komme til enighet med dere omkring dette, og ser fram til hva dere kan tilby.

Andre opplysninger:

Vi har valgt å beholde noe av Olavs kunst selv, men slik vi ser det, er det vi tilbyr dere det vesentlige for å vise bredden i Olavs produksjon. Men hvis det er ønskelig for museet å låne midlertidig noe av kunsten vi har beholdt, i forbindelse med utstillinger i museet, vil vi være positive til det. Vi har også mottatt opplysninger fra miljøet som tilhørte Ingeborg Refling Hagen på Tangen, om at flere i det miljøet vil være positive til å deponere eller overdra kunst laget av Olav Bjørgum til museet dersom det blir en permanent utstilling. Dette er kunst som er laget i Olavs yngre år, og som kan være interessant for å vise bredden i hans produksjon.

Hvis dere ønsker å se nærmere gjennom det vi besitter av Olavs kunstneriske arbeider, er det bare å ta kontakt så ordner vi det.

Vi håper med dette å få til en avtale med dere omkring dette.

Vennlig hilsen

Gunstein Bjørgum

Berghammeren 14

2737 SKIEN

gunstein.bjorgum@live.no

Tlf 48 22 36 64

Helga Bjørgum

Løehagen 1 A

4360 VARHAUG

helbjo2009@live.no

Tlf 94 09 02 23

Råbyggjeserien nr. 2

«Eg har halde meg til den gamle måten...»

Eit møte med biletkunstnaren Olav Bjørgum

Av Leonhard Jansen

30,-

«Eg har halde meg til den gamle måten...»

Råbyggjeserien nr. 2

«Eg har halde meg til den gamle måten...»

Eit møte med biletkunstnaren Olav Bjørgum

Av Leonhard Jansen

Rysstad 2003

© 2008 Setesdalsmuseet
4748 Rysstad
www.setesdalsmuseet.no

FORMGJEVING:
Setesdalstrykk AS
i samarbeid med Setesdalsmuseet

PRENT:
Setesdalstrykk AS
4745 Bygland
www.setesdalstrykk.no

Omslag: Sjølvportrett. Fotografikk.

ISBN 978-82-92541-12-8

Tidlegare i Råbyggjeserien:
Nr. 1 – 2003 Setesdalsbibliografi

17

Bjørgum

Småbruket Kåsland ligg lunt til lengst sør på garden Bjørgum i Hylestad. Lunare enn andre stader i bygda, for det veks bjørnebær der. Bakanfor stig lia bratt, og øvst oppe rundar ho seg av mot den mektige Andenape, den lett kjennelege fjellformasjonen som Olav Bjørgum så mang ein gong har nytta i arbeida sine. Mot vest ligg Rysstad med kyrkja. Otra renn vid og brei forbi, og frå gamalt var det ivero – ferjestad – på Bjørgum. Brua kom ikkje før i 1951, ved Skagen, eit par kilometer lenger nord. Rysstad var kommunesenter fram til 1962, då det vart samanslåing til noverande Valle kommune.

Familien på Bjørgum. Far Hallvard sit framme som den fjerde av gutane.

At det var der Olav Bjørgum kom til å vakse opp, låg ikkje i korta. Faren, Hallvard T. Bjørgum, var ikkje eldst, og det var broren Arne som skulle hatt småbruket på Kåsland. Men så drukna einaste son på hovudbruket på Bjørgum i 1913. Sidan døydde òg kona i huset, og då der ingen andre arvingar var, fekk Arne tilbod om å overtake.

I 1918 hadde Hallvard gifta seg med Helga Bjørgulvsdotter Rysstad. Syster hennar, Anne, var gift med handelsmannen Søren Lund i Valle, og det vart til at Helga og Hallvard fekk seg eit husvære midt i det

noverande Valle sentrum. Der produserte han bunadssylv som svogeren selde gjennom forretninga si.

I 1923 kom så spørsmålet om dei kunne tenkje seg å overtake Kåsland. Dei treivst i Valle, og hadde nok ikkje tenkt å flytje med det fyrste. Men det var tronge tider på mange vis. Første verdskrigen vart følgd av ein periode med dyrtid, og det var vanskeleg å få arbeid. Mange måtte reise til Amerika eller Canada for å greie seg. Difor var det ikkje noko vurderingssak om ein ville take imot tilbodet. Eit småbruk som Kåsland var på mange vis ein garanti for eit trygt og godt tilvære.

Familien på Rysstad. Mor Helga sit på fanget til gome.

Og Olav Bjørgum sine minne frå barndomen er berre gode. Han vart fødd i 1934 som den yngste av fem sysken. Eldst var Torleiv, sylvsmed og spelemann, fødd i 1921. Imellom var den tredje broren Bjørgulv, og systrene Anne og Jorunn. "Du veit det var på mange måtar ein fordel å vere yngst," seier Olav, "for då var det så mange andre til å gjere det som laut gjerast, og då kunne eg halde på med anna." Og dette "anna" vart ikkje minst teikning av ulike slag.

Heime

Kåsland var å sjå til omlag som alle andre småbruk i mellomkrigstida. Det var to kyr på båsen, og nokre sauer på det jamne. Det som likevel måtte vere noko spesielt, var at dei to kyrne på Kåsland gav like mykje mjølk som fem kyr gav på andre gardar. Sauene hadde

dei kjøpt på Jæren, store dalasauer. Den beste søya kalla dei Bollestad etter garden ho kom frå. Årvisst kom det tre lam, og like visst stakk ho av garde med alle lamma eit par dagar før resten av flokken vart jaga. Dei fann ho i det gode beitet i Løelii. Eit par dagar før dei andre sauene vart henta heim av heia, var ho tilbake i tunet på Kåsland. Det var nok Helga som styrde mest med dyra, og ho hadde bror sin – Såve – som "konsulent". Han lika å følgje med i alt som rørde seg på landbruksfronten, og dela viljug med seg nye kunnskapar til dei som ville høyre. Elles var saum av ulike slag eit arbeid som Helga treivst med, ein lærdom ho gav mykje av til eldstedottera Anne. Båe tok på seg å saume for folk i bygda.

Gardsdrifta vart no likevel ikkje så mykje meir enn det ein trong for å brødfø familien.

Fjellbonden. Litografi.

I ei tid då det som no heiter kommuneadministrasjon var heilt fråverande, måtte naudsynte oppgåver setjast bort mot betaling til dei som kunne forretningsdrift. For Hallvard vart det jordstyret, og så forsyningsnemnda under krigen. Båe var særs viktige.

Som jordstyreformann var det han som ordna med nydyrkingstilskot. Tilskota vart gjevne pr. mål, men når sosialisten Hallvard mælte kva som var dyrka opp, kunne eit vanleg mål fort verte til "jordstyremål", som dei kalla det, eller iallfall halvtanna. Då auka tilskotet, og for dei som lite hadde, var desse ekstrakronene kjærkomne. Også i forsyningsnemnda var han ein mann bygdefolket kunne stole på, og som dei kunne få hjelp av når det trongst.

Som i så mange andre heimar i Hylestad var det sylvsmedyrket som gav inntekter. Omgrepet "setesdalssylv" er på mange måtar missvisande. Det meste er produsert i Hylestad og i Oveinang øvst i Valle sokn, eller av smedar med ætterøtene sine der. Organiseringa var gjerne slik at heile familien deltok i arbeidet. Frå den yngste som kanskje fekk lov til å lage små krullar eller blåse ballar, til far sjølv som lodda det heile saman til eit smykke.

Lesar. Ca. 1900.

Oppgåver og ansvar auka med alderen, og ut i tenåra ein gong var ein gjerne utlærd sylvsmed. (Fagbrev og slikt var det ikkje så mange som brydde seg med den gong!) På Kåsland var det på same måten. Då Olav var i konfirmasjonsalderen hadde eldstebroren, Torleiv, etablert seg med eiga sylvsmie midt på Rysstad, og Bjørgulv hadde teke vidare utdanning til gullsmedmeister. Etter kvart slo han seg ned i Norheimsund i Hardanger, der også systera Jorunn vart gift. I sylvsmia på Kåsland lærde Olav alle dei kunster som trongst for å livnære seg av det faget. For han var dette ei sikring i tilfelle han ikkje greidde å tene mykje nok som kunstnar. Så hadde ein iallfall det å falle tilbake til.

Kvifor kunstnar

Folket i Hylestad var ei noko spesiell blanding av husmenn og odelsbønder, fundamentalistar og fritenkjarar. Ingen greidde liksom heilt å få overtaket i bygdestyringa, og så enda det til slutt opp med at alle laut samarbeide til felles vekst og nytte.

Ut av dette utvikla det seg eit kulturliv som på mange måtar prega bygdesamfunnet. Ei rekkje dyktige spelemenn sette farge på bygdelivet, og gangaren var lenge den einaste dansen folk kunne. Mange dikta stev til hus-

bruk, og folk flest kunne dei gamle tonane som høyrde til. Somme gav ut diktsamlingar, andre lika best å kvede og syngje.

Som eit lite døme kan me trekkje fram Gunnar T. Rysstad, fyrste venstreordføraren då Hylestad vart eige herad i 1915, og syskenbarn med mor Helga. Han var odelsbonde og slost for landsmålet, sat på Stortinget ein periode, og gav ut fem diktsamlingar og eit skodespel i åra mellom 1888 og 1915. Den neste ordføraren var Tarald Harstad frå Arbeidarpartiet, husmannsson, lærar og sosialist. Han kjøpte seg gard på Uppstad og vart gift med Magl, syster til Helga.

Slik var det i dei fleste familiar i bygda, med mangeslags syn og oppfatningar. I praksis vart det ein gedigen kulturell smeltedigel med – om ein ser det i ein tidssamanheng – stor romsemd. På Kåsland vart den politiske overtydinga sosialdemokratisk.

Hallvard var ein av dei få som heldt oppe tradisjonen med å spele på munnharpe, medan Helga skreiv dikt og krøkte i hop stev. Ho stakk seg aldri fram med det ho gjorde i den lei, men vart likevel lagd merke til. Brørne hennar, Jon og Tarjei, gav båe ut diktsamlingar. Det vert hermt ein gong Tarjei fekk spørsmålet om kven han meinte var best til å dikte, han sjølv eller Jon, at svaret kom heller kontant: "Hæge okkå".

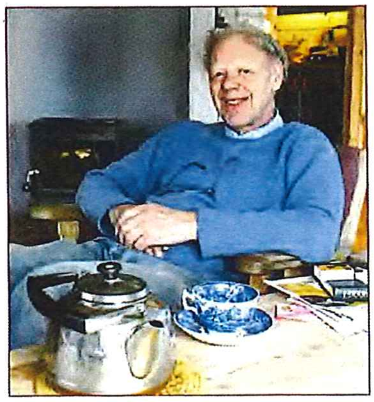

Olav Bjørgum.

Slik var då heimen til Olav Bjørgum. Kveding, spel og gamle tradisjonar var ein del av kvardagen. Midt oppi dette var det Olav tok til å sysle med teikning av ymse slag. Han hadde sylvsmedjobben hjå faren å passe, så i byrjinga vart det meir for moro. Men folk sette pris på det han

laga, og somme tinga bilete til å ha på veggen.

Det vart til at han tok korrespondansekurs i teikning. Gjennom dei vart han kjend med nye teknikkar, og interessa for biletkunst voks samstundes som han opparbeidde seg kunnskapar som skulle kome til nytte seinare. Han kom i kontakt med Fremst Forlag, og fekk selt nokre teikningar der. Så mykje vart det etter kvart, at han kunne tene like mykje på dette som om han hadde teke på seg vinterarbeid i skogen.

Bygdefolk. Ca. 1910.

Under utdanning

Olav var etter kvart ein fullrøynd sylvsmed, men utan papir av noko slag. Brørne hadde etablert seg andre stader. Han kunne ha teke over småbruket, men trongen til å kome ut, melde seg no for fullt. I 1957 sendte han søknad til Statens håndverks- og kunstindustriskole, kvalifiserte seg på opptaksprøva, og tok til om hausten.

Livet i storbyen var nokså ulikt det han var van med heimanfrå. Han fekk seg husvære i Bygdelagssamskipnaden sitt hybelhus i Nordahl Brunsgt. 22, og vanka mykje saman med setesdølane som hadde for vane å samlast der. Han hadde spart seg opp ein del pengar heime, og finansierte det fyrste skuleåret med dei. Sidan var det å be Statens lånekasse om stipend. I kombinasjon med sylvarbeid i feriane og anna hjelp heimanfrå, var gjelda til å leve med.

Han valde grafikklinja som sitt studieområde, med fordjuping som bokillustratør. Dette har

sidan vore hovudarbeidsområdet, sjølv om han også lagar store måleri og praktfulle akvarellar. Ja, endåtil relieff og skulpturar i tre har han eit godt grep om. Mykje av teknikken ser han sjølv som eit framhald av det han lærte i sylvsmedverkstaden heime på Kåsland, der både verktøy og materiale til tider er av mest same slag som hjå grafikaren. Dei fleste av bileta hans er laga ved å risse eller etse – med syre – i stein eller metall, for så ved hjelp av ei trykkpresse å verte overførde til papir.

Utanninga tok han, som han sjølv seier, føre forfallet sette inn: "Eg lever i den gamle disiplinen. Me har kasta vrak på så vesentlege delar av kulturen, at det liknar ingen ting. Det er forferdeleg det som skjer. No er det fritt fram for dei villaste innfall."

I dette ligg hovudsakeleg at Olav Bjørgum som kunstnar har halde seg til figurativ kunst, der det vert lagt stor vekt på høgt utvikla teknikk og gjennomført handverk. Etter hans oppfatning er mykje av dagens kunst slurvete laga, utan nokon eigentleg idé bak utføringa. Mange kunstnarar har lært seg alt for lite om teknikkar, og handverket vert for dårleg utført.

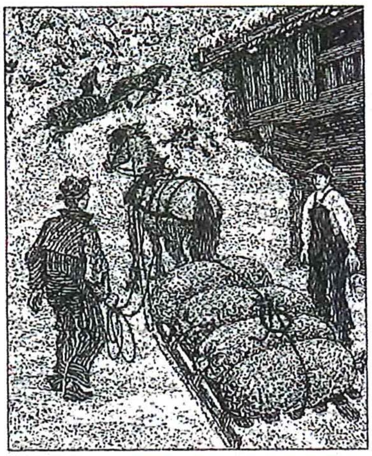

Bylass. Illustrasjon til Valle bygdesoge.

Når me kjem inn på dette emnet, vert han ivrig: "Eg kjenner enkelte som berre kauper inn 12-15 oppspente lerret, auser på og målar. Det kan verte brukbare fargar, men motiva og ideen er kva som helst. Det kan likne landskap – det er berre gjort i ei handvending. På sitt vis kan dette vere greitt. Då har ein glede av leiken med fargar, utan å tenkje på at ein lyt leggje noko meining i det." Han tek seg noko inn att, og legg til: "Men det må heller ikkje gå for langt til andre kanten, slik at planlegginga tek overhand, og

arbeidet misser spontanitet og impulsar. Då vert det kjedeleg av den grunn."

Olav har sjølv praktisert eit grundig førearbeid før den eigentlege produksjonen vert sett i gang. Dette fekk han til fulle gjennomslag for då han gjekk opp til eksamen hausten 1961. Eksamensoppgåva var illustrasjonar til Peter Egge si bok "Hermine Solstad", og kommisjonen konkluderte si vurdering med "innstilling til Kongen", dvs. den best tenkjelege karakter som gjevast kan.

Ryggjetaksota. Kolteikning

Nyutdanna

Olav Bjørgum heldt fram på skulen ut våren 1962 med nye kurs, men så var det å prøve seg i arbeidslivet. Han var framleis knytta til kunstnarmiljøet i Oslo, og saman med Oddbjørn Stølen frå Herad fekk han atelier i ei gamal tyskarbrakke like ved Frognerparken.

Omlag på same tid var det at han kom i kontakt med Ingeborg Refling Hagen og Suttungrørsla. "Suttung» kjem frå norrøn mytologi der «Suttungs mjød» er ein drikk som gjev kunstnargåve og visdom. Refling Hagen var oppteken av å formidle kultur og litteratur gjennom teater, opplesing og biletkunst. Ikkje minst interesserte ho seg for arbeid av forfattarar som Wergeland, Ibsen og Kinck. Ho knytte til seg unge kunstnarar av ulike slag, og gjennom lesesirklane hennar kom Olav Bjørgum i kontakt med rørsla. Det utvikla seg eit varmt venskap, og Olav fekk æra av å illustrere ei rekkje av bøkene hennar. For det hausta han to gonger Kyrkje- og undervisningsdepartementet sin

bokkunstpris. Ho var ein sentral person i kulturlivet i hovudstaden, kjende mange kunstinteresserte, og mange av Olavs arbeid frå denne tida vart formidla gjennom henne. Det var ei god hjelp i starten.

Sjølv om det ikkje akkurat var feite år, var inntektene gode nok til å leve av. Difor vart det ingenting av kriseløysinga med å starte opp som sylvsmed.

Bygdefolk. Ca. 1900.

På lesesirklane hjå Ingeborg Refling Hagen vart han også kjend med ei ung jente frå Søndeled utanfor Risør. Ho heitte Åse Kristensen, og i 1964 stod bryllaupet.

Eidsvoll

For ein setesdøl kunne ein kanskje tru at det naturlege ville ha vore å vende nasen heimover for å drive som kunstnar der. Men nei: "Eg treng litt avstand til det eg skal arbeide med.," seier Olav. "Mange har filosofert over det. Kinck talar om "Ævnen til længsel". Dersom ein bur midt oppe i det ein trur er det kjæraste, då er alt greitt og ein treng ikkje fundere over det. Då stoppar det. Dessutan er det for lite folk i Setesdal. Eg kunne snautt greitt å leve av kunsten min om eg hadde flytta heim."

I Oslo var det heller ikkje verande. Dei som hadde eineretten på å forstå seg på kunst, likte ikkje det han gjorde. Like lite som Olav kunne finne glede i å lage den kunsten dei etterlyste. Berre få våga å take til motmæle. Ein av dei var Karl Erik Harr som kunstmeldar i Dagbladet. Den som kjenner Harr sin grafikk, ser lett at noko av den

nyromantiske ideologien som pregar Olav Bjørgum sine arbeid, også er å finne der.

Uansett var det stort sett dårlege kritikkar kvar han stilte ut i hovudstaden, og til Høstutstillingen vart han – nær sagt sjølvsagt – refusert. Som den pragmatikar han er, vart filosofien: "Ikkje alt for langt vekk frå der dei folka som kjøper kunst bur, men langt nok ut

Bygdefolk. Ca. 1900.

på landet til at folk skjønar kva eg held på med." Bak låg og ei anna og viktig vurdering i høve til kunstnarlivet i hovudstaden. Galleria som tilbaud utstillingsplass var drivne på ein måte som gjorde det vanskeleg for kunstnarane. Det var lang ventetid for å få stilt ut, og salet var sjeldan overveldande stort. Dessutan rekna galleria seg sjølve alt for høg provisjon, gjerne 50-75 %, og då vart det lite att til den som trass alt hadde utført arbeidet.

Valet fall først på Skiptvet, der dei vart verande halvtanna år. Neste stopp var Gullverket på Eidsvoll, og etter ei tid Minnesund i same kommunen. Der hadde det nett vore skulesentralisering, og romslege klasserom kunne leigast til atelier for ein rimeleg penge. I andre høgda var det husvære og god plass til huslyden som etter kvart talde fire. Gunstein vart fødd i 1965, og Helga i 1971.

I eit avisintervju i Eidsvold Blad våren 1973 er Olav Bjørgum svært tydeleg når han kritiserer kunstnarane i Oslomiljøet. Der uttalar han seg på bakgrunn av at han sjølv er ein av dei som greier å livnære seg heilt og fullt som kunstnar. Det nyttar ikkje berre å stille seg utanfor Stortinget med tiggarposen og be om pengar. Kunstnarane må sjølve ta ansvar, samarbeide og leggje til rette for at ein i fellesskap kan skaffe seg ei inntening som er til å leve med. Kunstnarane

må kunne flytje på seg, busetje seg i bygder og småbyar, slik at folk flest kan kome i kontakt med kunsta. Det er eit varsko når opp til 80 % av kunstnarane må leve av anna arbeid, og drive med kunst på fritida. Av det får ein ikkje anna enn hobbykunstnarar.

Initiativet han sjølv hadde teke i den lei var då han saman med biletkunstnaren Inger Kvarving rett før jol i 1970 starta opp det som fekk namnet "Galleri Henrik" på Eidsvoll – då sjølvsagt oppkalla etter Henrik Wergeland. Målsetjinga var, ved sida av å få vise fram og selje arbeida sine, å bidra til å etablere eit kunstnarmiljø i bygda. Men vel så viktig var å etablere eit galleri der også vanlege folk kunne våge seg innom utan å kjenne seg ille til mote. Drifta var på "nonprofit basis", som det heiter, utan provisjon. Utstillaren betalte for straumen, og måtte sjølv vere til stades og passe utstillinga. Dei laga endåtil eit artotek, ein stad der folk mot rimeleg betaling kunne leige med seg kunst heim. "Så gjorde me oss kjende med korleis det fungera utifrå eit galleristandpunkt," smiler Olav.

«Jol i Setesdal»

Det kan verke noko malplassert å kome med eit joleavsnitt her, men akkurat dette joleheftet har hatt svært mykje å seie for den kunstnarvegen Olav Bjørgum seinare kom til å velje.

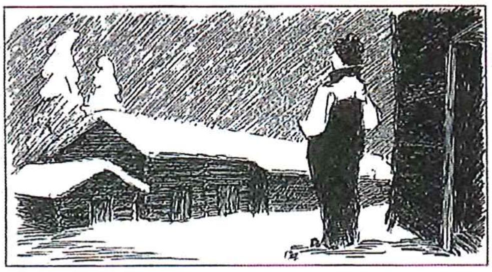

Første illustrasjonen til Jol i Setesdal 1964.

Det var broren, Torleiv, og ein annan sambygding som heitte Svein Hovet, som sette i gang tiltaket med eit eige jolehefte for Setesdal. Til jol i 1962 presenterte dei eit gildt hefte med mykje lokalt og historisk stoff, stev og dikt i godt utval. Responsen var upåklageleg, og to år etter var Olav Bjørgum ein

av illustratørane. Sidan har han vore med, laga illustrasjonar til artiklane, og frå 1966 også framsida til heftet. Med ein lun humor har han skildra bygdelivet i alle sine fasettar på godt og vondt, og gjort seg til ein kjær jolegjest i nær sagt kvar einaste heim i dalen.

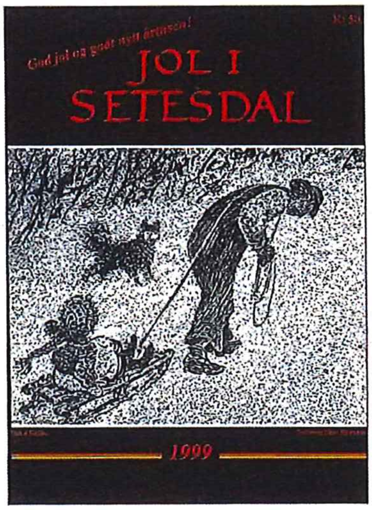

Framside "Jol i Setesdal" 1999.

I oppveksten til Olav Bjørgum var det framleis att mange av dei gamle bygdekarakterane. Folk som hadde levd ei stund og som var gode til å fortelje. Men det er ikkje berre hendinga som må vere god: "Skal ein lage bilete med liv i er kroppsspråket viktig. Ein må ha ei god førestellingsevne for å få fram dei gode poenga. Biletet er avhengig av ein modell. Det er stor skilnad på ein direktør og ein tømmerhoggar. Ein vert merkt av det ein held på med. For å kunne sjå og formidle dette må ein ha studert ein del anatomi, og treng dessutan ikkje så reint lite røynsle."

Den fyrste tida teikna han mykje andlet, mange slags andlet. Ikkje andletet til nokon som kan nemnast med namn, men andlet med karaktertrekk. Andlet som var gode å sjå på. Seinare har det vorte heile mennesket. Menneske som held på med eitkvart, som er i rørsle, men som likevel har så mykje indre ro og karakterstyrke i seg.

Gjennom arbeidet for "Jol i Setesdal" vart han pensa inn på eit nytt spor, der han ved å bruke eiga førestellingsevne skapte att desse personane det vart fortalt om i sogene. Kulissane er alltid det gamle bondesamfunnet på bygdene, men personane kan variere ganske mykje avhengig av den rolla dei har i samanhengen. Ofte er

biletet bygt opp med ein humoristisk vri, men ikkje meir enn at det tolest utan å vippe over til berre å vere morosamt. Det ligg tradisjon og historieformidling i uttrykket, ein age for det som har vore, og ikkje sjeldan ei djupare meining. Biletet av mannen som sit og stør hovudet i handa og seier: "Stundom sit eg å tenkjer, å stundom sit eg barre!", har – for den som har tid til å tenkje litt sjølv – stor meining.

Stundom sit eg å tenkjer
å stundom sit eg barre.
Radering.

Artiklane i joleheftet drog han også djupare inn i eit bokverk han kjende godt frå før. Johannes Skar sitt "Gamalt or Sætesdal" er ei fantastisk samling av tradisjonsstoff frå bygdene i dalen, ei nær sagt utømande kjelde for ein kunstnar med så stor interesse for det rotnorske som Olav Bjørgum.

Når dette er sagt, må me leggje til at denne interessa også har ført med seg ikkje så reint få miljøskildringar frå dei andre bygdelaga Olav Bjørgum har eit forhold til; Hedmark og Telemark. Der er gardane større enn i Setesdal, og folket er meir splitta i store og små. Difor har han også der helst valt å skildre småkårsfolket. "Eg fekk no heller aldri nokon plass i storgardsmiljøet," legg han til.

Til Hamar

Etter åra på Eidsvoll var Olav Bjørgum etablert som kunstnar. Han hadde som nemnt illustrert fleire av bøkene til Ingeborg Refling Hagen, og då "Egilssoga" skulle gjevast ut på nytt i 1970, var det han som fekk oppgåva. Han var flittig deltakar på utstillingar; separatutstillingar og saman med andre.

I 1974 var tida komen til å prøve noko nytt. Reisa vart no likevel ikkje så lang. Berre til Hamar. Røynslene frå "Galleri Henrik" var noko delte. Økonomisk var det ikkje noko gullgullgruve. Det tok mykje tid å administrere, men tanken om å ha ein stad der kunstnaren og den kunstinteresserte kunne møtast, var vanskeleg å leggje frå seg. Kva med å prøve dette i større målestokk?

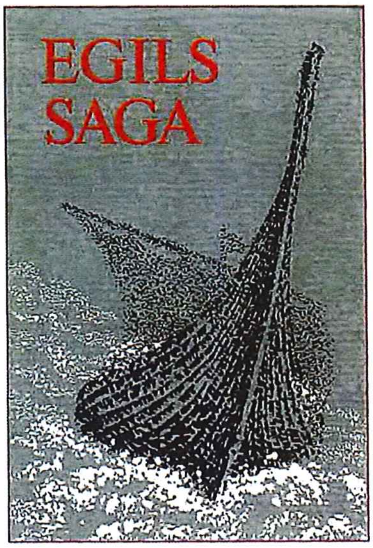

Bokillustrasjon 1970.

Saman med biletkunstnaren Kåre Nordvik sette han i gang planlegginga av eit kunstnarsenter i Kirkegata 12 i Hamar. Han flytta sjølv inn i tredje høgda, i etasjen under heldt Hamar kunstforening til, og mot gata vart det som skulle få namnet Galleri Hamar etablert. Atelier fekk han leige saman med Kåre Nordvik i eit anna kommunalt bygg i Hamar sentrum.

Organisasjonsmennesket Olav Bjørgum hadde planane klare. I Hamar Arbeiderblad for 24. desember 1974 kom han og Kåre Nordvik med det som nærast må oppfattast som ei programfråsegn: "Kunstnermyten må avlives, sier kunstnerne, som vil ut til folket," er ei av overskriftene i artikkelen. Målsetjinga er at kunstnarane og vanleg folk må vere i kontakt med kvarandre. Det må verte slutt på den gamle "uvanen" at kunstnarane oppfattar det som bortimot ei skam å by arbeida sine fram for sal. Kunstnarane treng utfordringar frå publikum, dei må lære å tale om kunstverka sine og gjere sitt til at den distansen som tradisjonelt har vore til folk flest, minkar. Kunstnarane er trass alt vanlege menneske som prøver å uttrykkje noko gjennom det dei gjer. Men det er grunnleggjande at dei ein vender seg til har føresetnader for å skjøne bodskapen.

Middelet er eit kunstnarsenter der ein gjennom oppretting av eit galleri og gjennom kursverksemd kan møte publikum på ein annan måte. Det er heilt visst eit stort behov for t.d. teikneundervisning for ungdom. Som det er no, er det berre oslofolk som kjem inn på Kunst- og handverksskulen, for der er det lagt til rette for slik opplæring. Og då går dei føre folk frå bygdene og småbyane rundt om som manglar tilbod. Eit kunstnarsenter på Hamar vil hjelpe til med å bøte på dette. Når så dei etablerte kunstnarane har sin arbeidsstad side om side, vil folk kunne kome inn og sjå, verte kjende med kunstnarane, og etter kvart få ei betre forståing av det arbeidet som vert gjort. Med tida vil det byggje seg opp miljø som er heilt avgjerande for rekruttering til faget.

Gobelin 1989.

Noko kunstnarsenter vart det no likevel ikkje i fyrste runde. I 1975 hadde Norske Billedkunstneres Fagorganisasjon vorte stifta – frå 1989 Norske Billedkunstnere. Olav vart sjølvsagt medlem, og formann for "Bildende kunstnere i Hedmark". Frå då av var det mogeleg å leggje meir tyngde bak dei krava ein vona å gjennomføre. Og det vart ein snunad i kulturpolitikken. Staten tok meir ansvar, det kom budsjettpostar øyremerkte kunstutsmykking når eit offentleg bygg skulle reisast, og kunstnarane fekk i det store og heile meir ordna økonomi. For Olav var det eit overordna poeng at alle skulle få lov til å vere med. Det var ikkje rett når alle dei gode oppdraga alltid gjekk til den same krinsen av kunstnarar

Samstundes heldt arbeidet med regional organisering fram, og i mars 1982 kunne

Kunstnersenteret i Hamar ved formann Olav Bjørgum ønskje velkomen til den fyrste utstillinga. Kommune og fylke hadde gått inn med pengar, og ansvar for drifta av senteret vart lagt til dei to organisasjonane "Bildende kunstnere i Hedmark", og "Norske Kunsthåndverkere i Hedmark og Oppland." Det vart tilsett ein sekretær i 20 % stilling, og elles vart drifta bestemt av medlemene i styret – ein frå kommunen, to kunsthandverkarar, og så dei to kunstnarane som drog alt saman i gang – Olav Bjørgum og Kåre Nordvik.

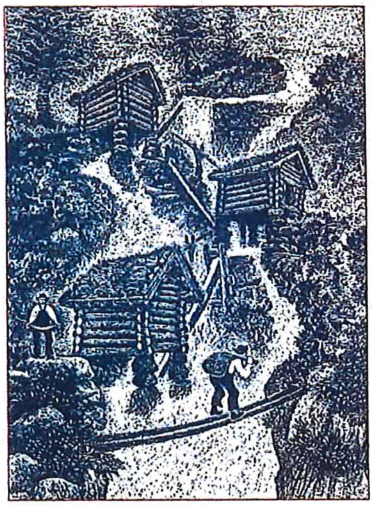
Kvernknarren. Litografi.

For arbeidet som var lagt ned, fekk dei to i 1982 Hamar Arbeiderblad sin kulturpris, ein hoggestabbe med øks laga av kunstnaren Nils Aas. Kanskje vart nett den prisen eit lite symbol på kunstnaren Olav Bjørgum. Stabben som står og står og er like stø uansett kor mange hogg han vert gjeven!

Kunstnaren sitt val

Det er av og til påfallande å sjå korleis nokre biletkunstnarar maktar å halde på med det same år etter år. Når ein har valt ei lei, er det vanskeleg å svinge til sides. For folk flest er Olav Bjørgum ein kunstnar som arbeider med trykk i svart/kvitt og gråtonar. Hovudtyngda av produksjonen hans er etter måten små raderingar, dvs. at biletet er gravert eller etsa inn i ei koparplate, som deretter vert brukt til å trykkje ein serie med bilete. Olav har ein klar filosofi på kvifor det har vorte så: "Du veit, ein lyt helst lage i eit format som høver i stogene til folk. Vert det for stort, er det ikkje plass. Og eg vil no helst at bileta

vert hangande der dei passar best. Og så til ein pris som er grei for dei fleste. Skulle eg ha rekna meg vanleg snikkarløn, og halde på i dagevis med same biletet, vert det fort ein kunst berre for dei få."

I seinare år har han også produsert litografi. Motiva er dei same, men med duse fargar. Motivet vert laga på porøs kalkstein, tilført farge, og trykt på papir. Deretter legg ein på ein ny farge og trykkjer, og slik held ein på til biletet er komponert med dei fargane ein vil ha.

Dei som ein eller annan gong måtte ha sete på venteromet på legesenteret i Bykle, veit at han også lagar frodige akvarellar i større format. Felles for det meste han gjer, er at arbeida får ei tekst – av og til ganske lang tekst – med kalligraferte bokstavar. Likeins sin eigen signatur, lett kjennande og lett leseleg.

Treskjeraren er kanskje ikkje så mykje kjend, men mange har nok ein eller annan gong hatt hendene borti Ragnhild Magerøy sine fem bøker om Ingrid Ragnvaldsdatter og hennar etterkomarar, som "Den norske bokklubben" gav ut i 1988. Dei praktfulle trerelieffa som prydar omslaga er Olav Bjørgum sine.

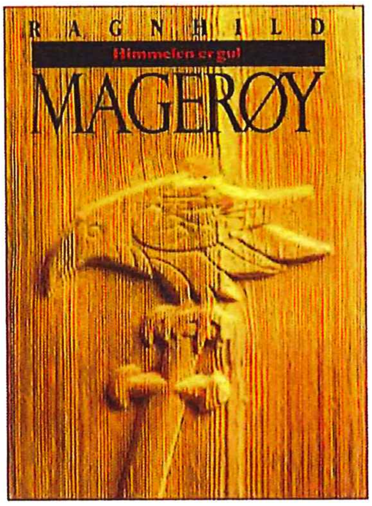

Bokillustrasjon 1988.

Eitt av dei større oppdraga i Setesdal var illustrasjonane til Valle bygdesoge. Til den ti band store serien som vart gjeven ut mellom 1985 og 2000 laga han omkring 200 originalillustrasjonar.

Men, som han sjølv seier: "Det er så uendeleg mykje att som eg så gjerne skulle ha gjort, så eg håper eg kan ha mange aktive år ennå." Og plent det seier vi oss så hjartans einige i.

Gvarv og Sauherad

Midt på 80-talet var borna på veg ut av reiret som det heiter, og spørsmålet om dei ikkje skulle flytje på seg, kom opp endå ein gong. No hadde det vore gildt å få noko som ein åtte

Dansarring. Ca. 1910.

sjølv, og som ein kunne lage til som ein helst ville ha det. Ikkje minst skulle det vere rom med godt ljos til atelier, trykkjerom og rammeverkstad. Alt dette fann dei då det gamle posthuset på Gvarv vart lagt ut for sal sommaren 1986. Kjellar og fyrste høgda vart arbeidsstad, og så husvære oppe. Dessutan kom ein nærare Søndeled og Setesdal, men likevel langt nok unna til å sjå dalen og dølane på god nok avstand. Olav flytta først, og så kom Åse etter. Borna heldt på med sitt. Gunstein utdanna seg til jurist, og etter ei tid var Helga på veg til Setesdal for å lære seg sylvsmedfaget. Eller for å seie det på ein annan måte; å take opp att familietradisjonen. Åse fekk seg arbeid på sjukeheimen, og Olav produserte som aldri før. Folk tykte om det han laga.

Åse hadde i alle år vore ein interessert og dyktig medspelar i mykje av det Olav heldt på med. Det vart eit hardt slag då ho døydde etter kort tids sjukdom i 1996. For Olav vart det ei veldig omstilling, og saknet er stort. Men som han sjølv likevel seier: "Eg har det på sett og vis greitt. Kan halde på med det eg vil. Og så har det vorte fire barneborn. Gunstein har tre, og Helga fekk sin fyrste no på nyåret."

Utstillingar har det vorte lite av dei siste åra, og kunstnaren held seg som oftast temmeleg nær atelieret. Grunnen er ikkje berre det at

han aldri fekk stunder til å ordne seg med førarkortet. "Det siste store var i grunnen då eg var med som ein av OL-kunstnarane i 1994. Folk kjenner meg, og kjem hit sjølve for å få det dei vil ha. Skal ein stille ut på store galleri rundt om, tek dei så mykje av salet at det mest ikkje er att noko til meg. Då er det ikkje bryet verdt. Men for dei som treng eitkvart i ei handvending, har eg eit par stader i Setesdal der dei sel og rammar inn arbeida mine. Teledølane kjem innom sjølve når dei fer forbi Gvarv.

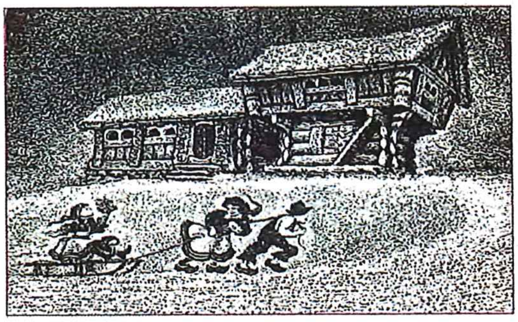

Gamo i Gamletun. Radering.

saman så mange parallellar at også teledølane veit å kjenne seg att i Olav Bjørgum sin kunst.

Og teledølane har vore svært gjestfrie: "Det er eit gildt folk. Frå gamalt var det mange her som levde for kunsten og folkemusikken, og alt det dei vyrde av den gamle bondekulturen. Sauherad har eit godt miljø for kunst, og det er gama å bu her."

På mange vis er Telemark ein slags variant av Setesdal. Bygdene er vidare og landskapet opnare enn i Setesdal, og folk er nok òg meir opne. Setesdølane hadde steva sine som ein slags ventil når kjenslene var vanskelege å få fram på vanleg måte. Men musikk, forteljartradisjonen og dei gode sogene, stev, gamle hus, sylvsmedkunst og rosemåling har alt

At dette er gjensidig, kom tydeleg fram då han nyleg vart heidra med Sauherad sin kulturpris. Grunngjevinga for kvifor nettopp han fekk prisen er nokså treffande. Det kan høve å avslutte denne presentasjonen med å gjeve att det som står på diplomet datert 13. desember 2007. Og me sluttar oss så gjerne til gratulantane!

Sauherad kommunes

kulturpris

for året 2007 er gitt til

Olav Bjørgum

for høyverdig kunstnerisk arbeid, for tradisjonsformidling i kunsten

og for å gjøre kunsten tilgjengelig.

Olav Bjørgum

Fødd på Bjørgum i Valle kommune, Setesdal 1934. Busett i Gamlegata 12 i Gvarv i Telemark. Medlem av Norske Billedkunstnere og Billedkunstnere i Telemark.

Utdanning

1950-1957 Lærling/filigranssylvsmed.
1957-1962 Statens Håndverks- og Kunstindustriskole. Eksamen med innstilling til Kongen.

Studiereiser

Italia, Spania, Portugal, Sovjet og dei skandinaviske landa.

Utsmykkingsoppdrag

Offentlege institusjonar i Stange, Våler, Ringsaker, Bykle, Valle, Stor-Elvdal, Hamar. Dessutan innkjøpt til utsmykking av ei rekkje andre offentlege bygningar i Setesdal, Telemark, Hedmark m.m.

Innkjøpt av

Norsk kulturråd
Kunstsamlingane i Eidsvoll, Gjøvik, Porsgrunn, Løten
Hedmark Fylke
Telemark Fylke

Illustrasjonsoppdrag

Har illustrert ca. 35 skjønnlitterære bøker, dessutan ei rekkje andre oppdrag i andre bokproduksjonar / tidsskrift.

Stipend

Hedmark fylkes kunstnarstipend 1978
Statlig garantinntekt for kunstnere 1979
Norsk Illustrasjonsfonds stipend 1980
Telemark fylkes kunstnarstipend 1987
Ulrik Hendriksens Minnestipend 1988

Utstillingar:

Hamar kunstforening 1970
Illustrasjonsbiennalen i Tsjekkoslovakia 1971
Galleri Mälarstrand, Stockholm 1973
Lillestrøm kunstforening 1973
Trondhjems kunstforening 1973
Galleri Helga, Kongsvinger 1973
Festspillene i Elverum 1974
Valdres kunstforening 1975
Gjøvik kunstforening 1975
Ål 1976
Seljord kunstforening 1978, 1983
Bygland 1980
Kvam kunstlag 1980
Vinjeutstillinga 1981
Lyngdal kunstforening 1981
Heggenes billedgalleri 1983

Åmot kunstforening
Seljordutstillinga 1983, 1992
Galleri Charlie 1985
Os kunstforening 1985
Porsgrunn kunstforening 1985
Trysil kunstforening 1985
Ullensvang kunstlag 1986
Galleri Hillestad 1985, 1991
Galleri Vognhuset, Stavanger 1986
Skien kunstforening, Ibsenhuset 1989, 1995
Galleri Henrik, Eidsvoll 1989
Glomdalsmuseet 1989, 1995
Bamble kunstforening 1990
Ullensvang kunstlag 1990
Fyresdal kommune 1991
Galleri Henrik, Eidsvoll 1992
Kvam kunstlag 1992
Hå kultursenter 1993
Galleri Engen, Brandbu 1993
Galleri Oline, Hamar 1993
Raulandsutstillinga 1993
Norsk natur, OL-utstillinga 1993
Ullensaker kunstforening 1994
Ås kunstforening 1994
Telemark Fylkesgalleri 1994
Søgne kunstlag 1994
Galleri Bi-Z, Kristiansand 1994
Galleri Gaalås 1995

Stasjonsgalleriet Moelv 1995
Grafisk kunst, Oslo
Bø kunstforening 1993, 1995
Mjonøy kultursenter 1994, 1995, 1996
Gruppe 9, Brevik 1995
Galleri Dronning Tyra 1996
Galleri Amare, Stavanger 1996
Sylvartun, Rysstad
Setesdalsmuseet, Rysstad 2008

Prisar

Kyrkje- og undervisningsdepartementets bokkunstpris to gonger.
Hamar Arbeiderblads kulturpris 1982
Sauherad kommunes kulturpris 2007

Om bileta:
Foto s. 5, 8, 10, 13, 14, 22. Fotograf: Knut Jonson Heddi. Frå Bygdekunstlaget Knut Heddis Minne.
Foto s. 6. Anna Lund.
Foto s. 9 og 24: Leonhard Jansen, Setesdalsmuseet

Kjelder:
Kunstnaren sjølv, avisartiklar.
Ottar Johansen: Olav Bjørgum. Ein "konstig" setesdøl. (1991)

Dessutan takk til Gunstein Bjørgum, Alfred Ryningen og Anna Stella Karlsdottir for gode innspel og merknadar undervegs.

Tilbod om gåve frå arvingar etter Olav Bjørgum

Olav Bjørgum er truleg den mest allment kjende kunstnaren frå Setesdal i nyare tid. Han vart fødd på Bjørgum i Valle kommune. Etter avslutta utdanning frå Statens håndverks- og kunstindustriskole si grafiske linje i 1962, etablerte han eigen grafisk verkstad. I 1986 etablerte han seg på Gvarv i Telemark, og budde der til han døydde 16. november 2020.

Olav Bjørgum var ein mangslungen kunstnar, noko som mellom anna går fram av heftet som ligg ved saka, og som Setesdalsmuseet gav ut i 2008 i samband med at vi ei stor utstilling med kunsten hans. Det vart også ei av dei siste utstillingane til Olav, men vi fekk presentert kunsten hans i stor breidde, museet hadde høge besøkstal. I løpet av den tida utstillinga stod oppe, omsette museet for ca. 400 000 i sal av kunst, noko som viser den populariteten han har i bygdene.

Olav Bjørgum var oppteken av dalen og dølane, og det avspegla seg i kunsten hans. Mange kjende seg att i mentaliteten, og kjøpte eit trykk til å ha på veggen.

Det har lenge vore på tale å vise kunsten til Olav i ei permanent utstilling. Han likte sjølv den tanken, og snakka mange gonger om korleis ein kunne fått det til. Tida gjekk utan at det baud seg noko god anledning.

Etter litt munnleg kontakt, mottok Setesdalsmuseet 8. september ein førespurnad om vi kunne tenkje oss å overtake ein stor del av dei arbeida som Olav etterlot seg med tanke på ei permanent utstilling på museet. Sjå vedlagt brev.

Det er ei vederlagsfri gåve men i brevet frå Helga og Gunstein Bjørgum er det ønskje om korleis dei ser føre seg forvaltinga av arven etter Olav. Dette må drøftast vidare, og nedfellast i ein skriftleg avtale.

Ein føresetnad for at ein kan oppfylle ønskja er at Setesdalsmuseet får tilgang til eit dertil eigna utstillingsrom. Slik stoda er i dag, har ikkje museet areal til dette i eksisterande museumsbygg, og treng ein ny fløy. Alternativt at ein finn eksterne utstillingsmogelegheiter.

Dette vil påføre museet kostnadar som ein pr. i dag ikkje har finansiering til, men det vert arbeidd parallelt med å finne ei løysing.

Også det å take imot gåva vil krevje ressursar, men då mest i forhold til eiga arbeidstid i samband med registrering og tilrettelegging for trygg og dertil eigna oppbevaring.

Sørlandets Kunstmuseum, som er eit regionsmuseum, er førespurt om fagleg bistand og råd, og ein håper å få til eit snarleg møte med dei.

Innstilling til vedtak:
AAma takkar ja til tilbod frå Helga og Gunstein Bjørgum om vederlagsfri overtaking av den kunsten som Olav Bjørgum etterlet seg og i samsvar med brev av 8. september d.å.

Før overtaking kan finne stad, skal det utformast ein avtale mellom syskena Bjørgum og AAma avd. Setesdalsmuseet som ivaretek familien sine ønskje samstundes som nødvendige forbehold frå AAma si side med tanke på oppfylling vert tekne med.

Administrasjonen set i gang førebuing med å utarbeide ein avtale. Frist 1.12.

Samlingsforvaltningsgruppe gjer ei vurdering av og kvalitetssikrar om AAma disponerer magasin som kan tilretteleggjast for trygg oppbevaring av samlinga.

BEHANDLENDE ORGAN: Styret AAma-IKS	MØTEDATO: 14.10.2021	SAK NR.: 21/21
SAKSBEHANDLER: Leonhard B. Jansen		

Behov for større arealer til kontorer og utstillinger i Hovedbygningen på Rysstad

Vedlagt følger saksutredning for større arealer til kontorer og utstillinger i Hovedbygningen på Rysstad.

Styret tilrådes å gjøre følgende vedtak:

AAma set ned ei prosjektgruppe for å utarbeide eit forprosjekt med disposisjonsplan for ein ny fløy på ca. 200 m2 ved Setesdalsmuseet.

Prosjektgruppa arbeider parallelt med å undersøkje muligheiter for ekstern finansiering.

Som medlemmer i prosjektgruppa vert oppnemnde:

- Anna Stella Karlsdottir, ass. direktør AAma/sekretær Setesdalsmuseet Eigedom IKS
- Torunn Charlotte Nyberg, kulturleiar Valle/styremedlem Setesdalsmuseet Eigedom IKS
- Leonhard Jansen, avd.leiar Setesdalsmuseet

Det kan leigast inn ekstern hjelp innanfor ei kostnadsramme på kr 100.000,-

Forprosjektet skal ferdigstillast innan 1.4.2022

Ny fløy på Setesdalsmuseet Rysstad

Setesdalsmuseet på Rysstad vart planlagt og teikna for godt og vel 30 år sidan. Bygget var nytt og revolusjonerande i forhold til kulturforvaltning og kulturformidling i Setesdal. Sidan oppstarten av museet i 1938 hadde arbeidet vorte drifta av eldsjeler som med liv og lyst tok seg av oppgåvene. I dag vil vi nok konkludere med at det ikkje alltid fagleg sett helt mål, men på den andre sida vart utruleg mykje teke vare på og redda for ettertida.

Setesdalsmuseet fekk ei betydeleg nivåheving, med to tilsette som var utdanna innan faget, utstillingssalar, gjenstandsmottak og magasin, foredragssal og verkstad i kjellaren. Og dessutan kontorplass til dei to tilsette.

Museet vart opna av dronning Sonja den 10. mai 1993, og mykje har skjedd etter den tid. Museet har i dag 7-8 tilsette med arbeidsplass på sjølve museet. På bygningsvernsenteret, som fekk sitt eige bygg i 2014, er det to som arbeider, og verkstaden i kjellaren vart også flytta bort dit. Den eine fløyen, som no inneheld fem kontor, vert i dag leigd bort til Agder fylkeskommune/fylkesmannen.

Utstillingsromma er fylte opp, og foredragssalen vert no bruka til temporære utstillinga. Den gamle verkstaden i kjellaren har vorte forsamlingssal, men også der har ein vorte nøydd til å rigge til ein kontorplass.

Setesdalsmuseet er i den situasjon at ein alltid må flytte på ting når noko nytt skal få plass. Det er tungvint og arbeidskrevjande.

Setesdalsmuseet har nyleg fått tilbod om å overtake ei større samling kunst etter setesdalskunstnaren Olav Bjørgum. Det ligg i korta at ei slik gåve forutset ein plass å stille ut, og då på relativt permanent basis. Setesdalsmuseet har ikkje mulegheit til å svare ja til dette tilbodet om ein ikkje har utsikter til å kunne tilby utstillingsrom.

Eit utstillingsrom vil også kunne nyttast til andre ambulerande utstillingar. Vi ser mellom anna føre oss samarbeid med Sørlandets Kunstmuseum som er eit regionsmuseum.

Setesdalsmuseet ønskjer å byggje på ein fløy på eksisterande bygning på ca. 200 m^2.

Ein ønskjer at arealet kan disponerast med (iallfall) desse fasilitetane:

- Utstillingsrom
- Kontorplassar
- Lagerplass/magasin

Prosjektet vil berøre to organisasjonar; Setesdalsmuseet Eigedom IKS som eig bygningar/grunn til nybygg , og Aust-Agder museum og arkiv /avd. Setesdalsmuseet.

Innstilling:
AAma set ned ei prosjektgruppe for å utarbeide eit forprosjekt med disposisjonsplan for ein ny fløy på ca. 200 m^2 ved Setesdalsmuseet.

Prosjektgruppa arbeider parallelt med å undersøkje mulegheiter for ekstern finansiering.

Som medlemer i prosjektgruppa vert oppnemnde

- Anna Stella Karlsdottir   ass.direktør Aama/dagleg leiar Setesdalsmuseet eigedom IKS
- Torunn Charlotte Nyberg   kulturleiar Valle /styremedlem Set.mus. Eigedom IKS
- Leonhard Jansen   avd. leiar Setesdalsmuseet.

Det kan leigast inn ekstern hjelp innanfor ei kostnadsramme på kr. 100.000,-

Forprosjektet skal ferdigstillast innan 1.4.2022.

BEHANDLENDE ORGAN: Styret AAma-IKS	**MØTEDATO:** 14.10.2021	**SAK NR.:** 22/21
SAKSBEHANDLER: Jan Ledang		

Eventuelt

- Styrets arbeidsform, evaluering